

Paweł Kowalik

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: pawel.kowalik@ue.wroc.pl

OCENA POZIOMU ROZWOJU GOSPODARCZEGO I POWIĄZAŃ Z ZAGRANICĄ KRAJÓW NA PRZYKŁADZIE CZŁONKÓW NAFTA

ASSESSMENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT AND FOREIGN RELATIONS AS ILLUSTRATED BY THE CASE OF NAFTA MEMBER STATES

DOI: 10.15611/ekt.2015.2.10

JEL classification: F15; O11; O47; O51; O54; O57.

Streszczenie: W badaniach i porównaniach międzynarodowych wykorzystuje się wiele wskaźników gospodarczych. Do najważniejszych zaliczamy produkt krajowy brutto (PKB), dochód narodowy, stopę bezrobocia, inflację, udział handlu i inwestycji w produkcie krajowym brutto. Inne miary, oparte na PKB, mogą być również wykorzystywane do oceny wzrostu gospodarczego. Należą do nich stopień internacjonalizacji, poziom aktywności, otwarcia i zależności oraz konkurencyjności międzynarodowej. Celem artykułu jest ocena poziomu rozwoju gospodarczego i powiązań z zagranicą krajów tworzących ugrupowanie gospodarcze NAFTA za pomocą alternatywnych wskaźników rozwoju gospodarczego. Po krótkim wprowadzeniu do tematu przedstawiony został sposób obliczania wskaźników rzadziej wykorzystywanych do takiej oceny. Następnie dokonano analizy obliczonych wskaźników dla krajów będących obecnie członkami NAFTA.

Słowa kluczowe: wzrost gospodarczy, integracja gospodarcza, NAFTA, badania porównawcze krajów.

Summary: Numerous economic indicators are used for the purpose of research and international comparisons. Most important are Gross Domestic Product (GDP), national income, unemployment rate, inflation rate, foreign trade's and investments' share in GDP. Other measures, which are based on GDP, may be used for the economic growth assessment. These are for example economy internationalization, activity level, openness and dependence and international competitiveness. The aim of this paper is to assess the level of economic development and foreign relations of the countries forming the economic group of NAFTA. After a brief introduction to the subject, the manner of calculating the indicators that are used for such an assessment more rarely is described. Then the indicators calculated for the current NAFTA member states are analysed.

Keywords: economic growth, economic integration, NAFTA, comparative studies of countries.

1. Wstęp

W literaturze przedmiotu istnieje wiele podejść do problemu oceny poziomu rozwoju gospodarczego w międzynarodowych badaniach porównawczych. W analizach porównawczych do oceny gospodarki stosuje się różnorodne mierniki. Statystyki międzynarodowe wśród wielu wskaźników za najważniejsze uważają [Kamerschen, McKenzie, Nardinelli 1991, s. 107-133; Noga 1998, s. 13-14 (szerzej zob. np. Kowalik 2003, s. 253-254)]:

- produkt krajowy brutto¹,
- dochód narodowy,
- stopę bezrobocia,
- inflację,
- udział handlu zagranicznego w produkcie krajowym brutto,
- udział inwestycji w produkcie krajowym brutto.

Oprócz wcześniej wymienionych czterech grup wskaźników podstawowych i dwóch pomocniczych do oceny wzrostu gospodarczego można wykorzystywać inne miary, bazujące na PKB. Należą do nich m.in. następujące wskaźniki:

- internacjonalizacji gospodarki,
- poziomu aktywności,
- otwarcia i zależności,
- konkurencyjności międzynarodowej.

W artykule tym omówione wskaźniki posłużą do oceny poziomu rozwoju gospodarczego państw tworzących NAFTA, szczególnie w XXI wieku. Szczegółową analizę poziomu rozwoju w pierwszym dziesięcioleciu działalności NAFTA można znaleźć w pracy [Kowalik 2003, s. 258-261]. O ile nie zaznaczono inaczej, artykuł został napisany na podstawie wiedzy autora, ogólnodostępnych informacji, bazy danych UNCTAD oraz informacji zawartych w [*The World Factbook...* 2013]. Korzystano z danych międzynarodowych organizacji, a nie krajowych urzędów statystycznych, w celu osiągnięcia porównywalności danych.

¹ Wartość informacyjna wskaźnika PKB, który jest uważany za jeden z najważniejszych mierników porównań międzynarodowych, nie jest absolutna. Wskaźnik ten jest wyrażony w walucie krajowej. Waluty jednak tracą na wartości. W związku z tym poważny problem stanowi przeliczanie PKB ustalonego w walucie krajowej na dolary amerykańskie, które są nadal uznawane za najstabilniejszą walutę. Wielkość PKB w cenach stałych lub bieżących może być podawana na podstawie oficjalnego kursu wymiany waluty krajowej wobec dolara amerykańskiego lub według parytetu siły nabywczej (PPP) walut porównywalnych krajów z uwzględnieniem wzorcowego koszyka dóbr i usług. Metoda parytetowa dość dobrze odzwierciedla różnice w poziomach życia, ale nie ma bezpośredniego związku z wymianą zagraniczną [Bernaś 1994, s. 42].

2. Metodologia

Wyróżnia się trzy wskaźniki określające stopień internacjonalizacji gospodarki:

$$SI_1 = \frac{Ex}{PKB}, \quad (1)$$

$$SI_2 = \frac{Ex + ZIB}{PKB}, \quad (2)$$

$$SI_3 = \frac{Ex + ZIB + ZIP}{PKB}, \quad (3)$$

gdzie: SI – stopień internacjonalizacji,
 Ex – eksport (dóbr i/lub usług),
 ZIB – zagraniczne inwestycje bezpośrednie,
 ZIP – zagraniczne inwestycje portfelowe,
 PKB – Produkt Krajowy Brutto.

W państwach dużych, gdzie rynek krajowy, a także poważne zasoby naturalne umożliwiają oparcie produkcji i zbytu na czynnikach krajowych, stopień internacjonalizacji będzie niski. Natomiast jeżeli kraj jest mały, lecz wysoko rozwinięty, to stopień internacjonalizacji będzie wysoki. Trudno wyobrazić sobie mały kraj o wyspecjalizowanej produkcji z założeniem, że będzie ona przeznaczona wyłącznie na rynek wewnętrzny. Wszystko to odnosi się do ujęć absolutnych. W ujęciach obrotu związane z handlem zagranicznych dużych państw są wielokrotnie wyższe od obrotów państw małych. Do państw o niskim stopniu internacjonalizacji (10-20) można zaliczyć Japonię i Stany Zjednoczone. Do państw o wysokim stopniu internacjonalizacji (90-100) można zaliczyć Luksemburg i Hongkong. Pomiędzy tymi państwami znajdują się inne, m.in. Polska, dla której stopień internacjonalizacji wynosi około 15-25 (w zależności od użycia jednego z trzech podanych wyżej wskaźników).

Do celów syntetycznego porównania poziomu aktywności gospodarczej można wykorzystać także wskaźniki: dobrobytu (Wd), spożycia (Ws) i ubóstwa (Wu) [Siedlecki 1993, s. 106]. Wykorzystanie wskaźnika ubóstwa w odniesieniu do krajów rozwijających się przeżywających okresowe trudności z inflacją wydaje się mało efektywne. Duże dysproporcje między stopą inflacji i stopą bezrobocia zacierają różnice przy interpretacji wyników. Wskaźniki te obliczane są następująco:

$$Wd = \frac{PKB_j}{PKB}, \quad (4)$$

$$Ws = Wd \cdot Uk, \quad (5)$$

$$Wu = i + b, \quad (6)$$

gdzie: PKB – średni PKB ugrupowania
 Wd – wskaźnik dobrobytu,
 Ws – wskaźnik spożycia,
 Wu – wskaźnik ubóstwa,
 Uk – udział konsumpcji w PKB,
 i – inflacja,
 b – stopa bezrobocia,
 j – kraj.

PKB średni może być przyjęty jako wielkość przeciętna dla grupy badanych krajów lub dla regionu, do którego należą badane kraje.

Istotne znaczenie ma badanie relacji między otwarciem gospodarki a wzrostem PKB; otwarcie przyczynia się przede wszystkim do: absorpcji nowej techniki, tworzenia przesłanek wystąpienia efektów skali, a poprzez efekty *learning by doing* możliwa jest lepsza specjalizacja kraju [Olszewski 2001, s. 13].

Wskaźnik otwarcia gospodarki na świat jest relacją eksportu oraz importu a produktem krajowym brutto i jest obliczany według następującego wzoru:

$$W_o = \frac{1}{2} \frac{(Ex + I)}{PKB} \cdot 100, \quad (7)$$

gdzie: W_o – wskaźnik otwarcia gospodarki,
 I – import (dóbr i/lub usług).

Wskaźnikiem informującym o stopniu zależności gospodarki danego kraju od zagranicy jest wskaźnik zależności importowej, który obliczany jest następująco:

$$W_z = \frac{I}{PKB} \cdot 100, \quad (8)$$

gdzie: W_z – wskaźnik zależności importowej.

Kolejnymi miarami, które można wykorzystać w ocenie rozwoju gospodarczego, są wskaźniki konkurencyjności międzynarodowej, do których zaliczymy stopę pokrycia w ujęciu wartościowym oraz względną stopę pokrycia [Olszewski 1995, s. 98]:

- Stopa pokrycia w ujęciu wartościowym (spw) jest stosunkiem eksportu do importu. Wśród największych eksporterów kształtuje się na poziomie 1,6-1,8. Jego wzrost świadczy o polepszaniu się sytuacji w zakresie konkurencyjności.

$$spw = \frac{Ex}{I}, \quad (9)$$

gdzie: spw – stopa pokrycia w ujęciu wartościowym.

- Względna stopa pokrycia (*wsp*) jest stosunkiem stopy pokrycia danego kraju do średniej stopy pokrycia grupy krajów. Najczęściej są to główni partnerzy w wymianie handlowej. Zmiany tego wskaźnika informują o procesach wzrostu gospodarczego kraju w porównaniu z innymi krajami, jego spowolnienia lub przyspieszenia.

$$wsp = \frac{spw_j}{spw}, \quad (10)$$

gdzie: *wsp* – względna stopa pokrycia.

W artykule tym wyżej omówione wskaźniki posłużą do oceny poziomu rozwoju gospodarczego państw tworzących NAFTA.

3. Wyniki badań

Północnoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu – NAFTA weszło w życie 1 stycznia 1994 roku. Zostało ono podpisane przez Stany Zjednoczone, Kanadę i Meksyk. Podpisanie NAFTA stworzyło największy pod względem obszaru i ludności rynek międzynarodowy (tab. 1). Państwa te chciały stworzyć na kontynencie amerykańskim powiązania gospodarcze, które będą konkurować ze zintegrowaną Europą i coraz silniej rozwijającą się Azją i Japonią. Chciano poprzeć ekonomiczny rozwój Meksyku, który miał być modelem dla zadłużonych, niestabilnych politycznie i rozwijających się państw Ameryki Środkowej i Południowej. Porozumienie miało również wzmocnić rokowania na temat rynku Ameryk 2005.

Wzrost PKB *per capita* w okresie 1993-2013, mierzony kursami walutowymi, jak i parytetem siły nabywczej, był podobny, zarówno w NAFTA, jak i u głównego konkurenta, jakim jest UE. PKB przypadający na 1 mieszkańca jest najwyższy w NAFTA, ale jego wzrost (ok. 100% według kursów i PPP) nie jest tak imponujący, jak w ASEAN czy w Chinach, które stają się głównym konkurentem nie tylko NAFTA, lecz również Unii Europejskiej. Wzrost eksportu i importu w NAFTA wyniósł odpowiednio 270 i 290% i był podobny jak w UE, ale niestety mniejszy niż w ASEAN czy Mercosur (ok. 500%) (tab. 1)².

W okresie 1991-2013 wystąpiła tendencja wzrostowa we wskaźnikach internacjonalizacji gospodarki USA (tab. 2). Wskaźniki SI_1 , SI_2 wzrosły o ok. 4%, a wskaźnik SI_3 o 7,3%. Tendencja wzrostowa była w tym okresie zaburzana. Do 2000 roku wszystkie trzy wskaźniki rosły, przy czym wskaźnik SI_3 najbardziej. Spowodowane to było głównie wzrostem w napływie zarówno bezpośrednich, jak i portfelowych

² Należy jednak pamiętać, iż oceniając dane w tab. 1, należy brać pod uwagę, że obszar głównych grupowań „konkurentów” NAFTA się zwiększał, a obszar NAFTA pozostawał na takim samym poziomie.

Tabela 1. Porównanie NAFTA, UE, ASEAN, Mercosur, Japonii, Niemiec, Rosji i Chin w latach 1993 i 2013

	Rok	Powierzchnia (tys.)	Populacja [mln]	PKB (mln USD)	PKB <i>pc</i> (USD)	PKB <i>pc</i> PPP (USD)	Eksport (mld USD)	Import (mld USD)
NAFTA	1993	21 577,8	386,3	7 997 196	20 699	21 372	873,55	960,31
	2013	21 577,8	481,4	19 992 292	41 533	42 719	3 222,8	3 743,26
UE	1993	3 240,3	479,0	7 536 058	15 732	17 391,3	1 953,77	1 876,27
	2013	4 324,8	511,7	17 355 091	33 916	35 198,5	7 818,82	7 325,73
ASEAN	1993	3 400,0	468,8	522 714	1 115	3 097,9	261,18	265,61
	2013	4 435,6	617,7	2 418 788	3 916	8 560,1	1 558,1	1 457,19
Mercosur	1993	11 861,8	227,2	725 406	3 193	b.d.	83,01	80,58
	2013	12 795,6	293,1	3 237 143	11 045	15 219	510,82	530,1
Japonia	1993	377,9	123,7	4 414 963	35 703	21 536,6	405,88	309,55
	2013	377,9	127,1	4 932 312	38 793	36 223,3	834,30	959,83
Niemcy	1993	357,0	82,2	2 007 383	24 413	21 411,0	442,97	440,53
	2013	357,0	82,7	3 629 850	43 878	43 887,3	1 845,85	1 627,88
Rosja	1993	17 098,2	148,8	457 009	3 070	6 416,2	b.d.	b.d.
	2013	17 098,2	142,8	2 144 146	15 011	25 032,9	596,8	473,3
Chiny	1993	9 596,96	1 213,1	641 069	528	1 453,2	86,85	98,35
	2013	9 596,96	1 385,6	9 318 901	6 726	12 196,1	2 428,3	2 194,73

Źródło: opracowanie własne na podstawie baz danych UNCTAD, Banku Światowego oraz [The World Factbook... 2013].

Tabela 2. Stopień internacjonalizacji SI_1 , SI_2 , SI_3 gospodarek USA, Kanady i Meksyku w okresie 1991-2013 (w %)

Wyszczególnienie	1991	1993	1994	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SI_1													
USA	9,7	9,7	9,9	10,8	10,2	10,9	11,8	12,9	11,3	12,7	13,9	14,0	13,5
Kanada	25,0	30,0	33,8	45,4	37,7	36,0	34,9	35,3	29,1	29,6	31,2	30,6	30,0
Meksyk	15,0	13,9	15,4	28,2	27,2	28,0	28,0	28,3	27,8	30,5	31,6	33,1	31,8
SI_2													
USA	10,1	10,4	10,6	13,9	11,0	12,7	13,3	15,0	12,3	14,1	15,5	15,1	14,6
Kanada	25,4	30,9	35,3	54,6	40,0	40,7	43,1	39,4	30,8	31,4	33,6	33,1	33,5
Meksyk	16,3	14,9	17,8	31,1	30,1	30,2	31,1	30,9	29,7	32,5	33,5	34,1	34,8
SI_3													
USA	10,1	12,1	12,6	18,1	17,5	21,1	21,6	18,7	14,9	19,7	17,6	19,8	17,4
Kanada	25,4	38,2	38,3	56,0	41,0	42,9	40,9	41,5	38,1	38,4	39,4	37,8	35,7
Meksyk	16,3	21,4	19,6	31,8	31,0	30,2	32,3	31,3	31,4	36,2	37,0	41,1	38,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie baz danych UNCTAD, Banku Światowego oraz *Balance of Payments Statistics Yearbook Part I: Country Tables*, IMF różne wydania.

inwestycji zagranicznych. W wyniku ataku na WTC w 2001 roku znacznie zmniejszył się napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (dalej BIZ) (z 314 mld USD w 2000 roku do 53 mld USD w 2003 roku). Napływ inwestycji portfelowych pozostał na podobnym poziomie jak w 2000 roku (ok. 420 mld USD) i wzrósł o kolejne 100 mld w 2003 roku. Od 2004 roku można zaobserwować wzrost napływu BIZ – w 2008 roku wyniósł 306 mld USD. Natomiast napływ inwestycji portfelowych w 2007 roku podwoił się w porównaniu z 2003 rokiem. Kryzys z 2007 roku spowodował spadek w napływie inwestycji zagranicznych, co spowodowało zmniejszenie się wskaźników internacjonalizacji szczególnie w 2009 roku. Od 2010 roku można zaobserwować zwiększanie się wskaźników, przy czym dalej są one silnie uzależnione od fluktuacji w napływie inwestycji portfelowych z zagranicy.

Wskaźniki dobrobytu, spożycia i ubóstwa utrzymywały się na względnie stałym poziomie. Wskaźnik otwarcia gospodarki na świat wzrósł z poziomu 10,2% w 1993

Tabela 3. Wskaźniki poziomu aktywności gospodarczej i konkurencyjności międzynarodowej USA, Kanady i Meksyku w okresie 1991-2013 (w %)

Wyszczególnienie	1991	1993	1994	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Wd</i>													
USA	259,1	260,6	262,0	263,9	259,4	257,2	255,4	254,0	259,0	254,3	251,8	252,6	253,8
Kanada	25,9	22,1	20,9	19,2	23,2	24,5	25,9	26,7	24,7	27,6	29,0	28,5	27,3
Meksyk	14,9	17,3	17,1	16,9	17,3	18,2	18,8	19,4	16,3	18,1	19,3	18,9	18,9
<i>Ws</i>													
USA	208,35	210,09	209,73	211,52	213,35	211,38	210,81	213,49	220,66	216,33	214,55	212,98	212,40
Kanada	21,20	18,13	16,71	14,20	17,25	18,27	19,35	20,05	20,00	21,71	22,34	21,97	21,05
Meksyk	11,89	14,37	14,23	13,21	13,75	14,17	14,68	15,09	12,80	14,29	15,19	14,86	14,99
<i>Wu</i>													
USA	11,1	10,0	8,8	7,5	8,6	7,9	7,6	9,7	8,9	11,3	12,2	10,2	8,9
Kanada	15,9	13,2	10,6	9,5	8,9	8,3	8,1	8,5	8,6	9,8	10,3	8,7	8,0
Meksyk	25,7	13,0	11,2	12,1	7,5	6,8	7,4	8,6	10,5	9,4	8,7	9,0	8,7
<i>Wo</i>													
USA	9,9	10,2	10,6	12,7	13,0	13,7	14,3	15,3	12,7	14,4	15,8	15,7	14,9
Kanada	25,3	30,1	33,3	42,6	35,9	34,8	34,0	34,5	29,9	30,6	31,9	31,3	30,9
Meksyk	16,3	15,7	17,7	29,2	28,0	28,7	28,8	29,5	28,6	31,1	32,3	33,6	32,3
<i>Wz</i>													
USA	10,2	10,7	11,3	14,6	15,8	16,5	16,7	17,8	14,0	16,1	17,7	17,5	16,3
Kanada	25,6	30,1	32,7	39,7	34,0	33,6	33,1	33,7	30,7	31,6	32,6	32,0	31,8
Meksyk	17,7	17,5	20,0	30,1	28,8	29,4	29,6	30,6	29,3	31,7	32,9	34,1	32,8
<i>Spw</i>													
USA	94,9	90,1	87,7	74,0	64,5	66,0	70,4	72,5	80,7	78,8	79,0	80,4	82,7
Kanada	97,5	99,7	103,4	114,3	110,8	107,3	105,6	104,6	94,8	93,6	95,8	95,5	94,3
Meksyk	84,6	79,3	77,1	93,8	94,7	95,4	94,6	92,6	94,8	96,0	96,0	97,0	96,8
<i>Wsp</i>													
USA	102,8	100,5	98,1	78,7	71,7	73,7	78,1	80,7	89,5	88,1	87,5	88,4	90,6
Kanada	105,6	111,2	115,7	121,5	123,1	119,8	117,1	116,3	105,2	104,6	106,1	105,0	103,3
Meksyk	91,6	88,4	86,2	99,7	105,2	106,6	104,9	103,0	105,2	107,3	106,4	106,6	106,1

Źródło: jak w tab. 2.

roku do 15,7% w 2012 roku i nieznacznie obniżył się w 2013 roku do poziomu 14,9%. Wskaźnik zależności gospodarki USA od zagranicy zwiększył się z 10,7% w 1993 roku do 17,5% w 2012 roku i spadł do 16,3% w 2013 roku (tab. 3).

Stopa pokrycia w ujęciu wartościowym spadła z poziomu 94,9% do poziomu 82,7%, co świadczy o spadku konkurencyjności gospodarki amerykańskiej w okresie 1991-2013 i zwiększaniu się deficytu w obrotach bieżących (tab. 3).

Względna stopa pokrycia spadła z 102,8% w 1991 roku do 90,6% w 2013 roku, co świadczy o zmniejszaniu się wzrostu gospodarczego w porównaniu z partnerami NAFTA (zob. tab. 3).

W 2000 roku stopa bezrobocia spadła do poziomu 4% i była najniższą średnią roczną stopą bezrobocia od 1969 roku [Kamerschen, McKenzie, Nardinelli 1991, s. 143]. Z powodu kryzysu w Ameryce Południowej, ataku na WTC, dekonjunkury w USA w 2001 roku oraz kryzysu z 2007 roku stopa bezrobocia wzrosła do 9,7% w 2010 roku. W wyniku przeprowadzonych reform w kolejnych latach zaczęła spadać. Roczna zmiana PKB utrzymywała się na dodatnim poziomie około 4% do 2000 roku. Z powodu wcześniej wymienionych czynników zewnętrznych i wewnętrznych wskaźnik ten w 2001 roku osiągnął wartość jedynie 1,1%. W okresie 2002-2007 wahał się w granicach 1,8-3,5%. Kryzys spowodował spadek realnego PKB w 2009 roku o 0,4%, a w 2010 roku o 3,1%. W kolejnych latach wzrost realnego PKB utrzymuje się na poziomie ok. 2% (zob. tab. 4).

Kanada to duży kraj, który wykorzystuje własne zasoby naturalne do zwiększenia produkcji nie tylko na rynek wewnętrzny, ale również na eksport. W okresie 1991-2013 wystąpiła tendencja wzrostowa we wskaźnikach internacjonalizacji gospodarki Kanady. Jednak porównując rok 1993 i 2013, można zauważyć, że trzy wskaźniki były praktycznie na takim samym poziomie. Wskaźniki internacjonalizacji dla gospodarki Kanady znacznie wzrosły w pierwszych latach obowiązywania NAFTA. Maksimum osiągnęły w 2000 roku. W tym roku napłynęło ponad dwa razy więcej inwestycji zagranicznych niż rok wcześniej i był to napływ głównie w postaci BIZ. Kraj ten cechuje duża fluktuacja w napływie inwestycji zagranicznych. Od 2006 roku obserwujemy wzrost w łącznym napływie inwestycji zagranicznych. Ciekawostką wydaje się 2007 rok, w którym wskaźnik SI_3 był niższy niż wskaźnik SI_2 . Było to spowodowane dużym napływem BIZ (prawie dwa razy większym niż rok wcześniej) oraz odpływem inwestycji portfelowych. Odpływ ten został uzupełniony napływem tego rodzaju inwestycji w roku następnym. W okresie 2009-2013 napływ inwestycji portfelowych w całości napływu inwestycji zaczął się zmniejszać z ok. 80%, w latach 2009 i 2010, do 40% w 2013 roku – stąd dużo wyższy wskaźnik SI_3 od SI_2 w okresie 2009-2010 (por. tab. 2).

Wskaźnik dobrobytu, spożycia i ubóstwa utrzymywał się na względnie stałym, niskim poziomie (zob. tab. 3).

Wskaźnik otwarcia gospodarki na świat, a także wskaźnik zależności gospodarki Kanady od zagranicy zwiększył się z poziomu 30,1% w 1993 roku. do około 42,6 i 39,7% w 2000 roku. W związku z podpisanymi porozumieniami gospodarka ta otworzyła się na świat, choć zarazem uzależniła się w większym stopniu od tej zagrani-

cy. Od 2001 roku oba wskaźniki zaczęły obniżać się, aby w 2013 r. osiągnąć wartości zbliżone do wartości osiągniętych w momencie podpisania NAFTA. Znajduje to również odzwierciedlenie w stopie pokrycia w ujęciu wartościowym. Wzrosła ona z poziomu 97,5% w 1991 roku i 99,7% w 1993 roku do poziomu 112,4% w 2004 roku, co świadczy o wzroście konkurencyjności gospodarki kanadyjskiej. Następnie zaczęła spadać, co może świadczyć o spadku konkurencyjności gospodarki Kanady. Względna stopa pokrycia zachowywała się podobnie, co może sugerować wzrost, a następnie spadek wzrostu gospodarczego Kanady w porównaniu z partnerami NAFTA. Analizując początek i koniec badanego okresu, można byłoby stwierdzić, że oba omawiane wskaźniki się nie zmieniły (tab. 3).

W 1991 roku gospodarka Kanady była w recesji – realny wzrost PKB wyniósł –2,1%. W kolejnych latach gospodarka Kanady weszła na ścieżkę wzrostową. Już w 1994 roku wzrost wyniósł 4,8%. Kryzys w Meksyku spowodował w kolejnych dwóch latach zmniejszenie się wzrostu PKB – wzrastał on tylko o 2,8 i 1,6%. W następnych latach obserwujemy silny wzrost PKB. Wzrost na poziomie 4,1-5,5% rocznie został zahamowany w 2001 roku, kiedy to osiągnął poziom 1,8%. W okresie 2002-2007 wahał się w granicach 1,9-3,1% rocznie. Ogólnoświatowy kryzys wpłynął również na zachowanie się PKB Kanady. W 2008 roku wzrost wyniósł już tylko 0,7%, a rok później –2,8%. Od 2010 roku Kanada powróciła na ścieżkę wzrostu (tab. 4).

Tabela 4. PKB, inflacja i stopa bezrobocia w USA, Kanadzie i Meksyku w okresie 1991-2013 (w %)

Wyszczególnienie	1991	1993	1994	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
PKB*													
USA	-0,2	2,9	4,1	4,2	3,1	2,6	1,9	-0,4	-3,1	2,4	1,8	2,2	1,9
Kanada	-2,1	2,3	4,8	5,2	3,0	2,8	2,2	0,7	-2,8	3,2	2,5	1,8	1,7
Meksyk	4,2	2,0	4,4	6,6	3,3	5,1	3,4	1,2	-6,0	5,3	3,9	3,9	1,3
Inflacja													
USA	4,2	3,0	2,6	3,4	3,4	3,2	2,9	3,8	-0,4	1,6	3,2	2,1	1,5
Kanada	5,6	1,8	0,2	2,7	2,2	2,0	2,1	2,4	0,3	1,8	2,9	1,5	0,9
Meksyk	22,7	9,8	7,0	9,5	4,0	3,6	4,0	5,1	5,3	4,2	3,4	4,1	3,8
Stopa bezrobocia													
USA	6,9	7,0	6,2	4,1	5,2	4,7	4,7	5,9	9,3	9,7	9,0	8,1	7,4
Kanada	10,3	11,4	10,4	6,8	6,7	6,3	6,0	6,1	8,3	8,0	7,4	7,2	7,1
Meksyk	3,0	3,2	4,2	2,6	3,5	3,2	3,4	3,5	5,2	5,2	5,3	4,9	4,9

* realny wzrost.

Źródło: jak w tabeli 2.

Inflacja w Kanadzie w 1992 roku została zredukowana do poziomu 1,5%. Został określony przedział, w którym inflacja tego kraju ma się poruszać. Jest to przedział 1-3%. Jak widać, założenia te, jak dotąd, są realizowane bez zarzutu. Najwyższa wartość pojawiła się w 2003 (2,8%) i 2011 roku (2,9%). Bezrobocie od momen-

tu podpisania porozumienia zaczęło spadać, osiągając w 2000 roku najniższy poziom od 1974 roku [*Trade Update...* 2001, s. 3]. W kolejnych czterech latach stopa bezrobocia nieznacznie wzrosła. W 2005 roku osiągnęła jeszcze niższy poziom niż w 2000 roku i obniżała się jeszcze przez dwa lata, aby w 2007 roku osiągnąć wartość 6%. Kryzys światowy spowodował wzrost stopy bezrobocia do 8,3% w 2009 roku. W kolejnych latach obserwujemy ponowny spadek bezrobocia w Kanadzie. W 2013 roku stopa bezrobocia wyniosła 7,1% (por. tab. 4).

Stopień internacjonalizacji gospodarki Meksyku mierzony trzema wskaźnikami w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. kształtował się na poziomie ok. 15%. Gwałtownie zwiększył się w 1995 roku do ok. 30% i ustabilizował się na tym poziomie³ do 2009 roku. Świadczy to o wzroście potencjału eksportowego tego państwa. Ponieważ nie ma istotnych różnic w tych trzech wskaźnikach, można stwierdzić, że zagraniczne inwestycje bezpośrednie i portfelowe nie wpływały tak znacznie na te wskaźniki, jak miało to miejsce w 1994 roku. Wzrost napływu inwestycji zagranicznych spowodował wzrost tych wskaźników w okresie 2010-2012. Szczególnie duży wzrost obserwujemy w ramach wskaźnika SI_3 . W porównaniu z 2011 rokiem w 2012 roku napłynęło dwa razy więcej kapitału w postaci inwestycji portfelowych (por. tab. 2).

Wskaźnik dobrobytu, spożycia i ubóstwa utrzymują się na względnie stałym, niskim poziomie. Jedynie w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku wskaźnik ubóstwa był wyższy. Było to spowodowane wzrostem inflacji wywołanej przez kryzys w Meksyku w 1994 roku (por. tab. 3).

Wskaźnik otwarcia gospodarki na świat wzrósł z poziomu ok. 16% w okresie 1991-1993 do ok. 29% w okresie 1996-2000. Następnie spadł do 25,3% w 2002 roku. W następnych latach wzrastał, z wyjątkiem 2009 roku, aby w 2012 roku osiągnąć wartość 33,6%. W 2013 roku spadł do poziomu z 2011 roku. Wskaźnik zależności gospodarki Meksyku od zagranicy zachowywał się praktycznie tak samo jak wskaźnik otwarcia. W okresie 1991-2012 wzrósł z 17,7 do 34,1%. W 2013 roku obniżył się do 32,8%. Stopa pokrycia w ujęciu wartościowym wzrosła z poziomu 79,3% w 1993 roku do poziomu 108,7% w 1995 roku. Świadczy to o wzroście konkurencyjności gospodarki meksykańskiej i dążeniu do zbilansowania obrotów handlowych. Następnie stopa pokrycia w ujęciu wartościowym nieznacznie się obniżyła i od 1998 roku utrzymuje się na stałym poziomie ok. 95-97%. Względna stopa pokrycia zachowywała się podobnie, przy czym jej wartość jest wyższa i wynosi ok. 106%. Świadczy to o wzroście gospodarczym kraju w porównaniu z partnerami NAFTA (por. tab. 3).

Wysoki wzrost PKB został zahamowany w 1995 roku. Był to skutek wspomnianego wcześniej kryzysu w 1994 roku. Spadek realnego PKB wyniósł 6,2%. Kolejne lata to ponowny wysoki roczny wzrost PKB rzędu 4-7% rocznie. Został on zahamowany w okresie 2001-2003. Wydaje się, że Meksyk najbardziej odczuł deko-

³ Niewielki spadek (ok. 3%) był w okresie 2001-2004.

niunkturę w USA i kryzys w Ameryce Południowej, z którą prowadzi znaczną wymianę handlową na podstawie różnych porozumień bilateralnych i multilateralnych. Kolejne lata (2004–2007) to ponowny wzrost gospodarczy rządu 3,3–5,1% rocznie. Kolejny kryzys spowodował zmniejszenie się wzrostu PKB do 1,2% w 2008 r. i –6% w 2010 roku. Kolejne lata to powrót Meksyku na ścieżkę wzrostu (por. tab. 4).

Na początku lat dziewięćdziesiątych Meksyk znacznie obniżył stopę inflacji, która utrzymywała się na wysokim poziomie po kryzysie 1982 roku. Niestety kryzys z 1994 roku spowodował wzrost inflacji w 1995 roku do poziomu 35%. Od 1996 roku następowała ponownie redukcja stopy inflacji, która osiągnęła w 2006 roku poziom 3,6%. Kolejne lata to niewielki wzrost inflacji do 5,3% w 2009 roku i nieco niższej w latach kolejnych. Jak podaje UNCTAD, stopa bezrobocia utrzymuje się na niskim poziomie (por. tab. 4).

4. Zakończenie

W 2014 roku w Ameryce Północnej obchodzona była rocznica powstania jednego z największych ugrupowań gospodarczych na świecie – NAFTA. Celem tego porozumienia, które weszło w życie 1 stycznia 1994 roku, było stopniowe zniesienie barier taryfowych i pozataryfowych w handlu między USA, Kanadą i Meksykiem, a tym samym osiągnięcie większego wzrostu gospodarczego.

Jak pokazują wyniki, kraje tworzące NAFTA wykazały w badanym okresie rozwój gospodarczy. W pierwszej dekadzie obowiązywania NAFTA konkurencyjność gospodarek Kanady i Meksyku się poprawiła. W drugiej dekadzie jedynie Meksyk cechuje się poprawą konkurencyjności. Potencjał eksportowy Kanady i Meksyku również się zwiększył. Na integracji skorzystał nie tylko najsilniejszy partner (USA), ale także pozostałe państwa, a zwłaszcza Meksyk, co zostało opisane powyżej.

Wpływ ekonomiczny NAFTA na poszczególne kraje członkowskie jest trudny do zmierzenia. W czasie obowiązywania NAFTA kraje członkowskie były i są w dalszym ciągu narażone na wiele czynników, które były bezpośrednio związane z tym porozumieniem. Należałoby wśród nich wymienić: „kryzys tequila” i związana z nim dewaluacja peso, bańka internetowa, kryzys argentyński, atak na WTC, wstąpienie Chin do WTO, wzrost technologiczny czy wreszcie kryzys *subprime*. Dlatego nie można rozpatrywać NAFTA jako podstawy i jedyne źródła wzrostu korzyści ekonomicznych. Porozumienie to przyspieszyło liberalizację handlu, które w tym okresie miało miejsce, ale wiele z tych zmian mogło odbyć się bez tego porozumienia. NAFTA na pewno przyczyniła się do rozwoju gospodarczego poprzez:

- wzrost produktywności będący wynikiem wzrostu zagranicznej konkurencji spowodowanej przez NAFTA,
- ustabilizowanie i ugruntowanie gospodarki i politycznych relacji Meksyku z Kanadą i USA, jak również otworzenie się na świat, co przyniosło pewność i stabilność Meksyku na arenie międzynarodowej,

- podpisanie wielu porozumień gospodarczych z krajami trzecimi przez poszczególne kraje członkowskie⁴.

Należy jednak pamiętać, że rosnąca liczba porozumień handlowych na całym świecie, rosnąca rola Chin oraz kryzys strefy euro mogą mieć konsekwencje w polityce handlowej NAFTA, a tym samym ograniczyć rozwój gospodarczy. Próba odpowiedzi na te problemy są negocjacje rozpoczęte jesienią 2008 roku w ramach Porozumienia TransPacyficznego (Trans-Pacific Partnership).

Literatura

Balance of Payments Statistics Yearbook Part I: Country Tables, IMF różne wydania.

Bernaś B., 1994, *Przedsiębiorczość międzynarodowa*, BB Książka Ekonomiczna, Wrocław.

Bernaś B. (red.), 2002, *Międzynarodowe transakcje ekonomiczne*, Difin, Warszawa.

Colander D.C., 1994, *Economics*, Irwin, Burr Ridge, Illinois, Boston, Massachusetts, Sydney, Australia.

International Financial Statistics, 2003 January, IMF.

Kamerschen D.R., McKenzie R.B., Nardinelli C., 1991, *Ekonomia*, Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk.

Kowalik P., 2003, *Ocena poziomu rozwoju gospodarczego i powiązań krajów z zagranicą oraz wykorzystanie ich na przykładzie członków NAFTA i MERCOSUR*, PN 1002 „Ekonometria”, nr 12, red. J. Dziechciarz, Wrocław.

Liberska B., 1995, *Nowe wyzwania integracyjne. NAFTA i inne regionalne inicjatywy na kontynencie amerykańskim*, Poltext, Warszawa.

Noga M. (red.), 1998, *Makroekonomia*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.

Olszewski L., 1995, *Dostosowania zewnętrzne gospodarki narodowej*, Kolonia Limited, Wrocław.

Olszewski L. (red.), 2001, *Problemy globalizacji, regionalizacji i transformacji gospodarki dekady lat dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.

Siedlecki J. (red.), 1993, *SONDA System bieżącej obserwacji trendów gospodarczych*, Instytut Cybernetyki Ekonomicznej AE we Wrocławiu, Wrocław.

UNCTAD database, unctadstat.unctad.org/EN.

The World Factbook 2013-14, CIA, Washington, DC, 2013, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html [dostęp 14.07.2014].

World Bank Database (data.worldbank.org/polish).

Trade Update 2001. Second Annual Report on Canada's State of Trade, 2001 May, Department of Foreign Affairs and International Trade.

⁴ Jak podaje ministerstwo gospodarki Meksyku, kraj ten ma ważnych 10 umów o wolnym handlu z 45 krajami i 30 umów wzajemnej pomocy i ochrony inwestycji.